

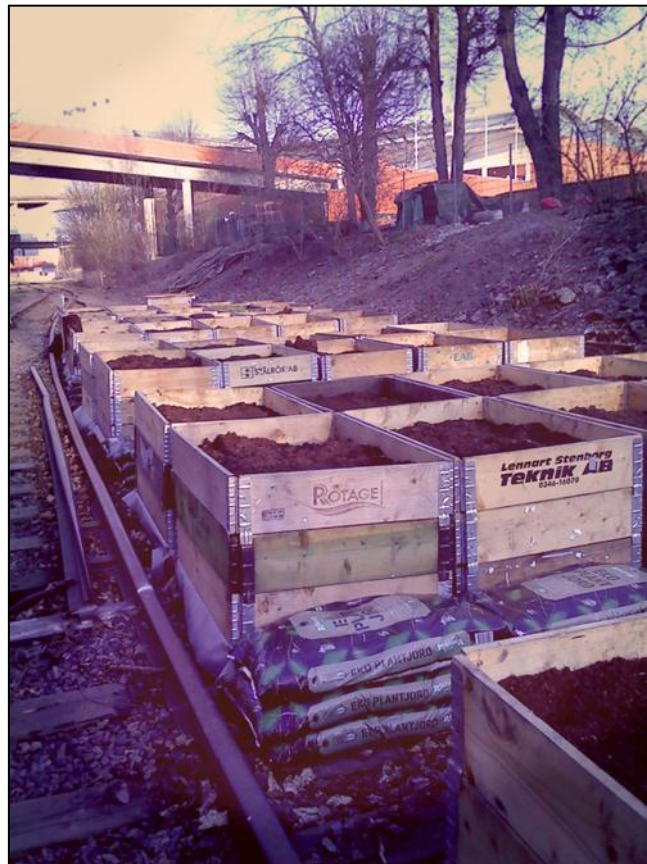
Rurbanism - en ny social rörelse?

– stadsodling och byggemenskap i staden

Rurbanism - a new social movement in Sweden?

– urban agriculture and Baugemeinschaft in the city

Cecilia Gustafsson

Rurbanism - en ny social rörelse?

Rurbanism - a new social movement in Sweden?

Cecilia Gustafsson

Handledare: Örjan Bartholdson

Examinator: Kjell Hanssen

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2012

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Individualisering, Social rörelse, Rurbanism, Kollektivitet, Meningsskapande, Närhet till naturen

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur människor i en svensk storstad påverkas av exponering för miljöhot och en ökad medvetenhet om hur ett miljömässigt och hållbart liv kan uppnås. Jag har med stöd i Anthony Giddens, Ulrich Becks och Alberto Meluccis teorier, genom intervjuer och observationer hämtat exempel från aktuella alternativa storstadspraktiker som odling och byggemenskap. Dessa utgör nya sätt för storstadsmänniskor att utforma sin omgivande fysiska och sociala miljö och organisera sitt boende.

Studien visar att människor som ägnar sig åt detta har en längtan efter småskalighet, leva mer i det lokala och fylla det med en djupare mening. Bakom initiativen finns även en önskan om närhet till naturen, kollektiv gemenskap, att finnas i ett sammanhang, som tidvis ges en andlig eller metafysisk innerbörd till dess utövare.

De människor som ägnar sig åt dessa alternativa praktiker kan eventuellt anses utgöra en social rörelse. Dessa alternativa uttryck och praktiker har också potential att i framtiden bli en integrerad del av samhällets utformning.

Nyckelord: Individualisering, social rörelse, rurbanism, kollektivitet, meningsskapande, närhet till naturen

Innehåll

Sammanfattning.....	3
1. Inledning.....	5
Bakgrund	5
Disposition.....	6
Syfte och frågeställningar.....	6
Metod och material.....	7
Avgränsningar	8
2. Teoretisk diskussion	9
Anthony Giddens, Ulrich Beck	9
– om senmodernitet och tillit till expertis.....	9
Alberto Melucci.....	12
– om sociala rörelser.....	12
3. Empiri.....	14
Odling i staden.....	14
Analys – individuell odling	21
Trädgård på spåret	23
Matparken.....	24
Analys – kollektiv odling	26
Byggemenskaper	27
Analys byggemenskaper.....	29
4. Diskussion och slutsats.....	30

1. Inledning

”En fjärdedel av alla som bor i huvudstaden [...] är lantisar visar färskta siffror från Statistiska centralbyrån. Här slåss man om bostäder man inte har råd med och desperatsår morötter i övergivna tågspår. För som de bönder som de flesta av oss innerst inne är längtar 08:orna så förtvivlat efter en bit mark att bruka att de odlar där de står. När de istället skulle kunna köpa sig en prunkande villatomt för en krona i Finnsång där kommunen har rea. Jobb är det dock sämre med.” (Chefredaktör- Eva Källström i Land nr 23. 2012)

Tea arbetar som ledare inom kreativ design på en smyckesföretag i Stockholm. Hon älskar sitt arbete och arbetsplatsen ligger centralt på Södermalm. Tea bor sedan några år tillbaka med sin man och tvååriga dotter på Södermalm, inte långt från arbetsplatsen. På andra sidan gatan ligger dotterns dagis. Tea tycker om den avslappnade stämningen, de kulturella inslagen, kaféerna och småskaligheten i området. Hon tycker att hon här hittat sin plats på jorden. Sedan dottern föddes har hon dock börjat fundera över vad hon saknar med att bo i en storstad. Närheten till naturen, som tidigare varit ett naturligt inslag i hennes liv, med släktutflykter varje helg och farmors gröna balkong, är något hon nu tänker på. Att bo som hon nu gör, kräver planering för att komma ut i naturen. Detta var en viktig anledning till att hon valde lägenheten med den fantastiska innergården där hon sedan drygt ett år tillbaka odlar potatis, kryddor och jordgubbar.

Bakgrund

Livet i storstaden påverkas ständigt av trender och globala influenser. I dagens storstadssamhälle har miljö och hälsa blivit viktiga frågor att reflektera över för allt fler. Medvetenheten om människans påverkan på miljön och om ett globalt klimathot har ökat och genomsyrar mycket av dagens politiska och allmänna agenda.

Begreppet *rurbanism* har kommit att användas för att definiera människors strävan efter ett miljömässigt hållbart liv. Rurbanism kan beskrivas som att realisera föreställningar om lantliga idéer och praktiker i en urban miljö. Det rurala möter det urbana. Stadsjordbruk har blivit ett vanligare fenomen även i länder där människor inte tvingats till det på grund av sin livsmedelsförsörjning. Som exempel på detta finns en stor mobil odling mitt i Berlins stadskärna och en urban trädgård på ett gammalt järnvägsspår mitt i New York.¹

Liknande idéer att skapa ett hållbart samhälle har funnits i Sverige exempelvis under 1970-talets gröna våg när människor valde att lämna den urbana miljön för en rural landsbygdsmiljö. Detta ledde till och med till en tillfällig minskning av Stockholm stads befolkning.²

---

¹ <http://prinzessinnengarten.net/> (2012-06-01); <http://thehighline.org/> (2012-05-29)

² http://www.scb.se/Statistik/BE/BE0101/2010A01L/Inrikes_omflyttning.pdf (2012-06-12)

I samhället finns experter, som uttalar sig om miljöhoten och om att vår mat innehåller gifter (Giddens 1990; Beck 1986). Vi kan också läsa och lära oss hur vi kan göra för att undvika gifterna, leva ett gott och etiskt liv och att göra medvetna val för en bättre miljö. Medvetenheten och pressen på individen ökar att leva sunt och miljömedvetet och ta ansvar för sin egen hälsa och lycka. Ur det perspektivet har landet, som en idylliserad plats för *närhet, ursprunglighet, lokalitet, renhet och kollektivitet*, uppmärksamats och setts som en förebild.

Liberalismens idéer om valfrihet erbjuder oss inte bara att göra medvetna val, utan kräver också att de val vi gör ska vara rätt. Kan människan lita på alla experter och vilka trender ska följas? Vilka experter ska vi lyssna på? Individualiseringen av samhället har lämnat oss ensamma i våra val. Vad händer när de som ska ge oss råd och vägledning missbrukar sitt förtroende eller ger oss felaktiga råd och när tilliten till experter och system ifrågasätts?

Giddens menar att i dagens senmoderna samhälle, har det skett en förändring av släktband och relationer. Den ökade urbaniseringen, med inflyttning av människor till staden, har påverkat sociala relationer och människors känsla av kontinuitet i vardagen. Giddens påstående utgör bakgrunden för att pröva min hypotes om att människor söker sätt att känna sammanhang och kontinuitet i sitt vardagsliv och undersöka om rurbanism kan vara ett uttryck för sökande efter nya sätt att leva, sociala relationer och nätverk. Giddens beskriver även samhällets individualisering. I min uppsats fokuserar jag på samhällets premiering av det individuella och det materiella och kontrasterar det med motintressen som kollektiv odling och boende. Giddens teori om att tilliten till samhällelig expertis har påverkat vår känsla av trygghet i vardagslivet negativt kommer att användas för att undersöka om människor strävar efter att söka tillit på annat sätt.

Disposition

I uppsatsens första kapitel görs en redovisning av syfte, bakgrund, avgränsningar, metod och material som ligger till grund för senare kapitel. I det andra kapitlet kommer en redogörelse för den teoretiska diskussionen att göras. I kapitel tre redovisas insamlad empiri från de intervjuer och seminarieobservationer som gjorts, uppdelat i ett avsnitt som rör odling i staden samt ett som rör kollektivt boende. Kapitel fyra består av diskussion och slutsats.

Syfte och frågeställningar

Utgångspunkten för uppsatsen har varit att försöka besvara min hypotes: *att en ökad medvetenhet om och exponering för diskursen om miljö och hälsa, bidrar till att människor försöker realisera olika former av föreställningar om landsbygd och natur i storstaden*. Med hjälp av Antony Giddens och Ulrich Becks teori om risker och tillit i vårt senmoderna samhälle avser jag att undersöka vilka drivkrafter och föreställningar som ligger bakom denna så kallade rurbanism. Mina exempel har hämtats från odling och kollektivboende i Stockholm med omnejd. Dessutom prövar jag Alberto Meluccis

teori om sociala rörelser för att se om de praktiker och föreställningar som är grunden för rurbanismen, har en potential att bli eller redan kan betraktas som en social rörelse.

Syftet med uppsatsen är således att undersöka hur människor i en svensk storstad påverkas av staden som livsmiljö samt exponering för miljöhot och om och hur människor väljer att anpassa sina liv så att de lever mer miljövänligt och hälsosamt. Jag avser specifikt att studera personer i storstaden vars föreställningar om landsbygden och miljön påverkat deras sätt att leva i storstaden. I Sveriges storstäder finns det många människor som ägnar sig åt individuell och kollektiv odling av mat inom stadsgränserna. Det finns även människor som söker alternativa boendeformer i storstaden. Jag vill undersöka om dessa människor kan sägas ingå i en social rörelse.

Metod och material

Syftet ovan utforskas genom att låta det empiriska materialet belysas av Giddens, Becks och Meluccis teorier. Teorierna används med andra ord som ett vägledande redskap för att pröva och analysera det empiriskt insamlade materialet. En utgångspunkt i en hypotes kan beskrivas som att följa den *hypotetiskt-deduktiva metod*, det vill säga att pröva en hypotes eller en teori med empiriska studier (Teorell & Svensson 2007: 48-53). Uppsatsen baseras både på en förklarande och en beskrivande metodik. Uppsatsen blir beskrivande i den meningen att en redogörelse lämnas för de rurala uttryck, som för närvarande finns i staden och som påvisats genom de intervjuer och observationer som genomförts. En beskrivning av rurbanismen behöver även göras för att kunna jämföras med teorin om sociala rörelser och för att eventuella samband och slutsatser skall kunna dras. Teorell och Svensson anger beskrivningar som ”byggstenar i förklarande analyser”. Uppsatsen kommer att vara förklarande för att jag vill förstå bakomliggande incitament och varför uttrycken har uppstått. (Teorell & Svensson 2007: kap 1)

Intervjuerna

Jag valde att genomföra mina intervjuer med utgångspunkt i ett antal på förhand framtagna frågeområden. Följande teman togs fram med utgångspunkt i syfte, frågeställningar, intresse och med stöd i teorin: *närheten till natur, sökande efter (en) kollektiv gemenskap/identitet, ifrågasättande av rådande samhällssystem, återta kontrollen över sitt liv/identitet, meningsskapande aktiviteter (tidigare engagemang, kontinuitet/släktskap)*. Intervjuerna var relativt öppna, men temana utgjorde ramen för dem. Intervjupersonerna fick själva välja plats för samtalet för att skapa en trygg miljö. Jag valde också att spela in samtalen för att vara mer närvarande i intervjuerna.

De längre intervjuerna jag gjorde var med två yrkesarbetande, välutbildade medelklasskvinnor som båda bor i de södra delarna av Stockholm. Deras ålder, bakgrund och familjesituation samt erfarenhet av att odla skiljde sig dock åt. Tiden för intervjuerna var cirka en timme vardera. De intervjuade har getts pseudonymer för att värna om deras anonymitet. Valet av intervjupersoner gjordes efter tips från min handledare och från min syster. De kände till kvinnornas intresse för odling och tankar om hållbarhet. De valdes också därför att de båda praktiserade individuell odling, men

på olika sätt.

I redovisningen av empirin har ingen omskrivning av intervjupersonernas språk gjorts utan hela citat redovisas för att skapa en närvaro och känsla för personerna. Syftet med detta var att lättare skapa förståelse för hur de tänker eftersom bakgrunden till odlingarna till stor del är personliga.

Ytterligare intervjuer gjordes i fält i samband med observationer vid seminarierna om stadsodling och byggemenskap som jag deltog i samt vid observation av den nystartade kollektivodlingen *Trädgård på spåret*. Jag valde den för att den har inspirerats av en liknande kollektivodling i Berlin, som var grunden för mitt intresse för ämnet. *Matparken* i Gottsunda, en stadsdel i Uppsala, och som presenterades vid det seminarium om stadsodling jag deltog i, har en liknande bakgrund men består av en mer heterogen grupp och är belägen utanför stadskärnan. Jag ville också jämföra den individuella odlingen med den kollektiva och platsens betydelse för odlingen.

Kompletterande information om kollektivodlingarna *Trädgård på spåret* samt *Matparken* i Gottsunda har även hämtats från deras internethemsidor.

Avgränsningar

Avgränsningar har gjorts i val av plats för insamling av empiri. Då rurbanismen är ett storstadsfenomen har jag framförallt valt att titta på förekommande uttryck i Stockholm stad. Insamlingen av material har främst inriktats på de södra delarna av Stockholm med undantag för ett av de observerade seminarierna, där ett exempel från Gottsunda i Uppsala används. Antalet intervjuade har också begränsats till två mer djupgående intervjuer och tre i fält.

Uppsatsen kommer inte närmare att behandla stadsodling ur ett livsmedels- eller hållbarhetsperspektiv, utan mer de sociala incitamenten bakom företeelsen. Definitionen av stadsodling är därför mindre relevant och fokus kommer istället att läggas på människornas eventuella sökande efter gemenskap och deras förhållningssätt till naturen.

Jag har valt att använda begreppet rurbanism som en sammanförande benämning på de förekommande föreställningarna om de traditionellt lantliga företeelserna i staden. Då begreppet är relativt nytt kommer ingen teoretisk anknytning till begreppet att göras utan det kommer användas som en gemensam nämnare. Vid en internetsökning av begreppet rurbanism förekommer det först i ett fåtal artiklar från 1990-talet. Begreppet förekommer numera allt flitigare i bland annat dagspressen, där det ofta beskrivs som en storstadstrend.

2. Teoretisk diskussion

Anthony Giddens, Ulrich Beck

– om senmodernitet och tillit till expertis

För att förstå hur samhällsstrukturer och sociala relationer i Sverige har påverkats och förändrats, avser jag att beskriva och diskutera begreppen modernitet och senmodernitet. Begreppen har tolkats olika av forskare, men jag kommer här främst att använda mig av Giddens tolkning. Modernitet och senmodernitet kan inrymma mycket, men kommer i den här uppsatsen att användas som bakgrund till dagens förändrade samhälle med fokus på västvärlden. Fokus i begreppen läggs på förändringstakt, tid, rörlighet, förändring av släktrationer, individualisering och tillit till vetenskaplig expertis och frikoppling från varuproduktionen.

Giddens menar att det finns vissa drag som skiljer det moderna samhället från det så kallade traditionella samhället. Dessa drag inkluderar en ökad förändringstakt inom många olika områden med teknik- och vetenskaplig utveckling i framkant; förändringens räckvidd i och med en ökad rörlighet och kommunikation, en mer sammanlänkad värld samt en förändring av formerna för det moderna samhällets institutioner. (Giddens 1990: 16-17)

Modernitet är ett mångfasetterat begrepp som används på olika sätt i skilda discipliner. Lite förenklat går det att hävda att modernitet skapas genom den franska och den industriella revolutionen (Hobsbawm 1979). Den franska revolutionen förändrar politik och lagstiftning, medan den industriella leder till stora förändringar av Västeuropas ekonomi och teknologi. Samtidigt utgör båda dessa revolutioner kulmen på idéströmningar som går tillbaka ända till 1600-talet (se till exempel Mokyr 2009 och Hampson 1993). Moderniteten anses bygga på stor framtidsoptimism, utveckling och stärkande av nationalstaten, tilltro till förnuftet och en ökande sekularisering, urbanisering och gradvis nedbrytning av traditionella sociala relationer (se till exempel Durkheim 1968). Industrialismen leder till en betydande ökning av produktionen av industrivaror och uppkomsten av sociala rörelser som på olika sätt är kopplade till nya former av klassamhälle.

Ett inslag i det *senmoderna* samhället, som är en konsekvens av stora befolkningsomflyttningar från landsbygden till städerna och mellan länder, är förskjutningen från släktskapsbaserade relationer till andra former av sociala relationer och nätverk. De är som tidigare nämnts i större utsträckning oberoende av plats. Släktskap har alltid varit en viktig sammanhållande och trygghetsskapande faktor och har enligt Giddens varit en *bärare av tätt knutna sociala band över tidrummet* (Ibid: 104). Han beskriver även hur religionen har kunnat ge trygghet, förklaring och vägledning i människors behov i olika situationer. Traditioner och ritualer har varit viktiga beståndsdelar i detta tillitsskapande, vilket de fortfarande är i olika utsträckning i delar av västvärlden. (Ibid: 98-100)

En effekt av det senmoderna samhället kan sägas vara att tiden har skiljts från rummet och att rummet genom olika processer skiljts från platsen. En globalt gemensam tid och möjligheten till interaktion med människor från andra lokala platser som inte kräver fysisk närvaro är exempel på detta. Interaktion mellan människor kräver inte längre närvaro på samma plats och gemensamma rum kan skapas åtskiljda från den geografiska platsen. Det lokala och globala har sedan andra världskriget på ett nytt sätt knutits samman i en gemensam organisationsstruktur, vilket lett till att människor numera ständigt exponeras för nya intryck, information och kunskap som tidigare inte varit möjligt. Stora förändringar har skett genom ökade kommunikationer, ekonomiska transaktioner och på senare år genom it-tekniken. Detta har inte bara lett till fler valmöjligheter för fler människor, utan även ökade krav på individers ställningstaganden; till exempelvis föreställningen om etisk konsumtion och handlande i enlighet med dessa. Likaså har uppkomsten av ekonomiska transaktioner mellan i stort sett anonyma parter förstärkt åtskiljandet mellan tiden och rummet och förstärkt anonymiteten mellan människor. Dessa processer har ställt nya krav på människors tillit och respekt för det som är utbytets värde och samhällets organisationer menar Giddens. (Ibid: 16ff)

På grund av arbetslivets förändring, ökad rörlighet bland människor, städernas tillväxt och vetenskapens framsteg har nya sätt att skapa tillit krävts i ett allt mer komplext samhälle. (Ibid: 88, 100) De sociala institutionerna har fått ersätta det som tidigare var kyrkans, släktens och lokalsamhällets uppgift; att generera trygghet, kontinuitet, organisera arbete och försörjning, utbildning, hälsa och sjukvård samt som en bärare av traditioner (Ibid: 17). I norra Västeuropa har det funnits en stark tilltro till de sociala institutionernas förmåga att uppfylla människors behov av ekonomisk och social trygghet. I andra delar av Västvärlden, som exempelvis USA, spelar kyrkan och familjen fortfarande en viktig roll.

I dagens samhälle måste människan vara informerad, uppdaterad och utbildad för att förstå och vara delaktig i en komplex och föränderlig omvärld. Även om så är fallet förväntas människan ändå inte ha kunskap om allt som berör dess liv. Vi överlåter medvetet eller omedvetet delar av beslut och åtgärder, som på olika sätt rör våra liv till samhällsinstitutioner. Exempel på detta är socialförsäkring, energiförsörjning, miljöåtgärder, polis och rättsväsende. Vi accepterar det som ett sätt att lösa individuella och samhälleliga frågor. Detta kräver en samhällsorganisation uppdelad i olika kompetensområden med tillhörande *experter* inom varje område. Experterna har frihet att hantera andras frihet, i kraft av sin sakkunskap, så länge de håller sig inom sitt avgränsade expertområde, inte missbrukar detta förtroende eller begår större misstag. Så länge de utför sina uppgifter kan tilliten till samhället hållas på en stabil nivå. (Ibid: 84ff)

Giddens menar vidare att vi förväntar oss att experterna känner till och kan hantera de faror som hotar individ och samhälle tills vi blir bevisade om motsatsen. Han tar också upp att vissa faror och hot blir särskilt påtagliga, när de direkt påverkar en själv

eller ens barn. Gifter i mat, luftföroreningar och försämrade näringsvärden är exempel på detta. (Giddens 1990: 138) Genom dieter, träning och kontroll av vad vi äter kan vi för stunden skapa oss en viss känsla av trygghet. Den tillfälliga tillfredställelsen kan lätt övergå i en ny känsla av hot eller fara när gamla råd ersätts med nya. (Laschs i Giddens 1990: 117)

Expertsamhället har enligt Giddens fått följande effekt ”*De moderna institutionerna anses ha tagit stora områden av det sociala livet och dränerat den på det meningsinnehåll den en gång hade.*” (Giddens: 111) Vi har experter i livets alla skeden och som ger oss råd och talar om hur vi ska leva. Det ställer krav på varje individ att ta ställning till dessa råd. Vad ska vi välja när experters råd motsäger varandra och vad händer om vi inte följer dessa råd? (Beck 1986: 221) Beck beskriver att det sociala livet gått från ett kollektivt öde till ett mer personligt öde. Som även Giddens har berört, menar Beck att den sociala rörligheten och distanseringen från familj och släkt skapat en föreställning om nya personliga nätverk och även stärkt tanken på det individuella ödet (Ibid: 129, 147) Både Giddens och Beck hävdar att samhällets individualisering har lett till ett ökat krav på självreflexivitet hos individen. Det vill säga tankar om hur och varför hur individen själv agerar på ett visst sätt och hur de själva kan utforma sina liv. Vad kan *jag* göra för att förbättra mitt liv? (Ibid: 218f)

Beck menar att individualiseringen innehåller en *inneboende motsättning* vilket han förklarar enligt följande.

Traditionella band och sociala former/.../ersätts av sekundära instanser och institutioner, som präglar den enskilda personens liv och gör henne till lekboll för trender, konjunkturen och marknader, tvärt emot den bild av att själv ha kontroll som uppstår i människors medvetande. (Ibid: 213)

Becks text ovan kan sammanfattas som att vi har lagt över ansvaret för många frågor på samhället, men att vi samtidigt får tillbaka en ständig ström av information, råd och förslag om våra liv av samhällets experter som vi på individuell nivå kritiskt ska ta ställning till. Råden är opersonliga, standardiserade och anpassade efter samhällets normer. Att inte kunna fatta beslut skapar beslutsvanda och ”felaktiga” beslut kan leda till ångest och marginalisering i samhället.

Precis som Giddens beskriver avtrubning, det vill säga att inte agera alls, som en effekt av exponering av för många hot, beskriver även Beck att en ökad självreflexivitet kan få samma effekt på individen. (Giddens: 122; Beck: 222)

Effekter, individuella reaktioner

Giddens tar upp olika *anpassningsreaktioner* för att möta exempelvis den stress och en ökad självreflexivitet som beskrivits ovan. *Pragmatiskt acceptande*, vilket kan beskrivas som att leva på med sitt liv och med sina vardagliga uppgifter, problem och ha kortsiktiga vinster i fokus. Det som sker i världen är utom individuell kontroll och

det bästa sättet att undvika oro och faror är att inte tänka på dem. Detta kan ge upphov till viss bedövning men ångslan och oro finns ändå mer eller mindre närvarande. Andra reaktioner är *bibehållen optimism*, vilket innebär en tro på att alla problem går att lösa med förnuftets hjälp. Exempelvis att alla miljökatastrofer kan lösas med vetenskap. Den *cyniska pessimismen* bemöter sin oro och faror med en ironisk uppgivenhet över hur framtiden kommer att bli. Det *radikala engagemanget* kan beskrivas som att ta tag i sin oro och uttrycka sitt missnöje över det som tycks vara orsaken, som exempelvis brister i samhällssystemet. (Giddens: 127ff) Sociala rörelser kan sägas vara ett uttryck för den sista reaktionen, vilket Alberto Melucci går närmare in på.

Det radikala engagemanget kan konkret uttryckas i en önskan att söka sig tillbaka, återta eller att skapa en förstärkt identitet med den lokala platsen där personerna själva bor. (Ibid: 131ff) När det gäller boendet kan traditionella former som granngemenskaper eller kollektiva boendeformer sökas och nya lokalsamhällen både i städer och på landsbygden skapas. Beck menar följande;

"I tider av relativ social trygghet och förlorade traditioner öppnar sig så historiskt nya, mångbotnade och mångfasetterade möjligheter att utveckla den privata sfären, bland annat blir kraven på utveckling politiska. [...] dels att man experimenterar med nya sociala relationer och levnadsformer som kringgår den kulturella regeln för vad som är tillåtet eller förbjudet." (Beck: 141)

Detta kan också vara en grund för nya ideologier, konflikter och kollektiva gemenskaper. (Ibid: 162)

Alberto Melucci

– om sociala rörelser

Melucci menar att dagens fokus på att allt ska vara mät- och verifierbart har reducerat och urholkat tillvarons (tidigare metafysiska) mening. I dagens sökande efter mening och personlig utveckling har den kollektiva handlingen fått ny aktualitet, men i nya former. Dessa former kan bestå av lösa mobiliseringsnätverk, alternativa boendeformer och världsuppfattningar. Han beskriver vidare engagemanget i dessa nya aktiviteter som begränsat, tillfälligt och möjligt spritt över flera områden, men att förutsättningen för dem är en individuell satsning. (Melucci: 73-75)

När individer som söker förändring ser att det finns andra med likartade behov och intressen kan insikten om fördelarna med en kollektiv handling leda till att individer går ihop och formar ett gemensamt rum för handlingen. Fördelarna med det kan vara att styrkan i handlingen förstärks och att en ökad mobiliseringspotential och nätverk kan skapas. (Ibid: 46) Individer kan sägas vilja ta kontroll över sina liv, handlingar och identitet på ett mycket personligt plan. (Ibid: 74)

Enskilda individers mål och medel för den kollektiva handlingen kan variera, både initialt och under handlingens gång. Handlingen kan också vara mer eller mindre

stabil. En vi-känsla inom den kollektiva handlingen skapas genom att deltagande individer formulerar gemensamma föreställningar om *mål*, *medel* och *miljö*. Frågor ställs om vad vill vi uppnå, vilka resurser har vi och var ska det ske? För att en kollektiv identitet och solidaritet ska skapas krävs också att aktörerna interagerar och kommunicerar med varandra, utbyter erfarenheter och därigenom skapar en gemensam referensram och igenkännande. Eller som Melucci säger:

"Kollektiv identitet är en interaktiv och gemensam definition, producerad av många interagerande individer som berörs av handlingens mål liksom av det fält av möjligheter och hinder på vilket handlingen försiggår." (Ibid: 49)

Dessutom krävs, som tidigare nämnts, att deltagarna satsar tid och engagemang i kollektivet. (Melucci: 41-42, 50). Styrkan och omfattning av handlingarna är beroende av vilka resurser personerna har. Alla är inte lika inom en kollektiv gemenskap och har olika förutsättningar och resurser i form av yrke- och utbildningsbakgrund, erfarenhet och kompetens. Detta är avgörande för vilken roll, uppgift och engagemang deltagarna får i identitetsbyggandet och handlingsprocessen. (Ibid: 50)

Den kollektiva handlingen är, enligt Melucci, utgångspunkten eller förutsättningen för det som anses utgöra en social rörelse. Dessutom krävs en konflikt, som rör materiella och kulturella värden i rådande samhällssystem. Motparten är den eller det som försvarar rådande samhällssystem och dess normer. Melucci menar att själva rörelsen i sig är en symbolisk utmaning mot rådande normer. (Ibid: 73f) En social rörelse förutsätter också en önskan eller ett krav på en social förändring.

Melucci hävdar att en rörelse kan bestå av både en mer manifest och latent nivå av deltagande. Den manifesta nivån består av en mer synlig organiserad kärna medan den latent är mindre organiserad och osynlig. Båda nivåerna praktiserar dock den utopi som är rörelsens mål. Handlingarna ger uttryck för de mål som utövarna har med deltagandet, men där de olika nivåerna i slutändan kan förenas i ett gemensamt mål. Melucci hävdar vidare att det behövs en konflikt för att de osynliga aktörerna skall bli synliga. *"Aktörerna blir synliga först när det uppstår ett offentligt konfliktfält, men i övrigt befinner de sig i ett tillstånd av latens."* (Ibid: 82-85)

Melucci påstår att *"Dagens sociala rörelser har mer än det förflutnas, övergått till en ickepolitisk terräng, behovet av självförverkligande i vardagslivet."* (Ibid: 39)

I en individualiserad värld kan deltagande och praktiserande av en kollektiv handling innebära ett nytt innehåll och en ny dimension till människors vardag och identitetssökande. Handlingen kan fylla ett tomrum med mening, som har gått förlorat i ett materialistisk och expertstyrt samhälle.

I Sverige bestod under 1900-talet sociala rörelser oftast av ekonomiskt och socialt utsatta grupper. Människor kämpade för social och ekonomisk rättvisa i ett samhälle

med stora sociala och ekonomiska klyftor. (Thörn 1997) Motparten utgjordes av en liten och välutbildad överklass. Idag berör hoten, enligt Beck, exempelvis miljökatastrofer och kärnvapen, alla människor oavsett ställning, klass och maktposition. Men flera av de gamla hoten och konflikterna finns kvar, som finansiell oro, omflyttning av människor på grund av krig och fattigdom och socialt utanförskap.

De som idag i väst kan utgöra en social rörelse, menar Melucci, är en välutbildad, ekonomiskt stabil medelklass med nätverk och kontakter. (Ibid: 67)

För att en kollektiv identitet skall kunna skapas krävs enligt Melucci en miljö fri från kontroll och förtryck. Den kollektiva identiteten är en förutsättning för att känna tillhörighet till en grupp. Individerna har frihet att tillhöra och delta i utformningen av en kollektiv identitet, men vilket indirekt också innebär att de kan representeras av gruppen. (Ibid: 178)

3. Empiri

Min empiri är uppdelad i två delar. I den första delen kommer jag att redovisa det insamlade materialet från intervjuer och fältobservation, som rör olika former av odling i staden. En underindelning görs mellan individuell och kollektiv odling. Den andra delen kommer att behandla kollektivt boende med utgångspunkt i det seminarium om byggemenskaper som jag deltog i samt ett par intervjuer.

Odling i staden

Incitamenten till odling skiljer sig åt hos informanterna och seminariedeltagarna i undersökningen beroende på om de är deltagare i en odlingsgemenskap, tidigare erfarenheter, ämneskunskaper, livssituation och så vidare. Några av incitamenten har dock varit återkommande hos flertalet i denna studie. Exempel på sådana incitament är sökandet efter sociala värden såsom en *kollektiv gemenskap* och *identitet, närhet till naturen* och att tillföra *kontinuitet* till sitt liv. Människorna strävar efter att få det bästa av två världar genom att få del av storstadens fördelar, men också det som en urbaniserad storstad inte har en naturlig koppling till. Denna strävan har väckt ett intresse för både nya och redan befintliga praktiker som kan sägas höra det rurala till. Olika typer av odling och boende på mer eller mindre kollektiv nivå hör till dessa praktiker. Det är något som de personer jag intervjuat antingen redan praktiserar eller söker/har en längtan till.

Platsen

Platsen för intervjuerna har till största delen varit de södra delarna av Stockholm. Stockholm stad har, precis som många andra storstäder, under senare år haft en stor befolkningsökning. Stockholms kommun har flest invånare per kvadratkilometer i

Sverige och uppgick år 2011 till 4 618 invånare per kvadratkilometer³. Det kan jämföras med centrala Berlin som år 2012 har 3 800 invånare per kvadratkilometer⁴.

Annika Andersson kommer ursprungligen från den skånska landsbygden. Hon är uppvuxen på en liten bondgård där hennes föräldrar odlade färskpotatis. Annika berättar att hon var den första i sin släkt, där alla tidigare varit lantbrukare, som hade möjligheten att utbilda sig vid universitetet. Annika ville bli journalist och började med att ta en fil.kand. i statskunskap för att kunna söka till journalisthögskolan. Journalistutbildningen behövde hon dock inte gå, eftersom hon fick jobb som journalist i Stockholm. Sen dess har hon arbetat på olika tidskrifter, intresseorganisationer och som frilanskonsult, där hennes stora intresse är internationella relationer.

Annika har de senaste 25 åren bott i Stockholm och är nu bosatt i Aspudden, som är en söderort till Stockholm. Hon har sitt arbete i innerstaden och tycker att en av fördelarna med att bo i Stockholm är infrastrukturen, de bra kommunikationerna och att slippa vara beroende av egen bil. När jag frågar om andra saker hon uppskattar med Stockholm säger hon;

"Kulturutbudet! och så om man är intresserad av samhällsfrågor så finns det alltid intressanta föreläsningar som man kan gå och lyssna på, och om man är intresserad av teater så kan man gå på teater. Så det finns så mycket möjligheter!" (Annika)

Tea Begovic är 32 år och arbetar som kreativ designledare på ett smyckesföretag i Stockholm. Hon är uppvuxen i Sarajevo där hon bodde i 12 år. Hon kom under kriget till en mindre stad i Sverige där hon bodde kvar till efter gymnasietiden. Tea berättar att hon efter att ha gått en konst- och designinriktning på gymnasiet läste ett år konstvetenskap och litteratur vid högskolan på samma ort. Efter det gick hon en konfektionsutbildning i Borås och slutligen tre år på Beckmans i Stockholm. Tea berättar med lätt road ton att det ju blivit några år av studier och att hon ändå efter fem år inte har tagit en magisterexamen. Hon har i dagsläget inga planer på ytterligare studier eftersom hon redan jobbar med det hon älskar.

Tea berättar att hon flyttat runt på jakt efter ett förstahandskontrakt. Hon bodde tidigare i en pendlingsförort till Stockholm i en lägenhet som hon delade med två andra, innan hon och hennes man tillsammans bytte sina två lägenheter till en större lägenhet på Södermalm där de idag bor med sin tvååriga dotter. Jag frågade henne om hon alltid vetat att hon ville bo i Stockholm;

"Ja det kändes ju väldigt självklart i och med att jag är uppvuxen och kommer från en stor stad. Så det var för mig självklart att jag inte skulle bo i Halmstad. Både det här kreativa och det här med design, det finns inget utrymme för det i småstäder så då gäller det ju att ta steget dit jobben finns. Så fort man var färdig med gymnasiet så var det bara att ta sig iväg." (Tea)

---

³ http://www.scb.se/Pages/TableAndChart___290734.aspx -2012-05-12 (2012-06-01)

⁴ <http://gl.berlin-brandenburg.de/hauptstadtregion/index.en.html> (2012-06-01)

Tea berättar vidare att hon trivs väldigt bra med att bo i Stockholm. Hon tycker att det är en lagom stor storstad med många möjligheter, nära till vatten och natur, det gäller bara att ta tag i alla möjligheter. Hon beskriver dock att möjligheterna begränsas en aning genom att hon inte har en historia som Stockholmare.

”Jag älskar den här stan’; jag gör verkligen det, jag vill inte flytta härifrån, jag känner att det är en lagom stor metropol, ja metropol är kanske lite väl att ta i men lagom stor storstad, det är ju fortfarande nära till vatten och natur, det gäller ju bara att ta sig ur sin lilla vardagskokong, och vardagsrutin och vardagspack och se vilka möjligheter den här stan erbjuder [...] egentligen vet jag att Stockholm har så mycket att erbjuda runtomkring, alltså Skärgården, som jag inte har en naturlig connection till, det är ingen av mina vänner som bor ute i skärgården, alltså det kräver ju nästan en båt. Ett lantställe, det kräver ju nästan en historik som stockholmare, för att du ska ha en connection till Skärgården, som jag inte har, men där finns det ju otrolig potential och där jag känner att jag verkligen måste vidga mina vyer och hitta sätt att närma mig skärgården till exempel...” (Tea)

Tea beskriver dock att det som hon tycker bäst om med Stockholm är platsen där hon bor, Södermalm. Som hon själv beskriver det är det där hon har sin vardagsbubbla med jobb, vänner, dotterns dagis och så vidare. Det är nästan bara där hon rör sig och hon har inget större behov att besöka andra stadsdelar. Jag ber henne också förklara lite närmare vad det är hon uppskattar mest med Södermalm.

”[...]i och för sig så bor jag nog i den, Största bubblan jag någonsin har gjort, alltså i den minsta snarare, för jobbet är på Södermalm, lillans dagis är precis på andra sidan gatan där jag bor och alla mina vänner nästan, eller i och för sig det är ganska många som har flyttat ut) så det är ganska många, så jag rör verkligen bara på Södermalm, jag älskar den här stan’[...] hellre här för här är det är lite mysigt och uteserveringar och härligt folk och konst och kultur, men ah, Kungsholmen kanske. Jag har hittat min lilla plats på jorden tror jag. Det är ju den här avslappnade stämningen och att det är lite bohemkänsla, att de flesta folk man möter här på gatorna jobbar eller har någon anknytning till eller ett starkt intresse för någonting kreativt vare sig det är musik, kläder, konst eller bara gillar en avslappnad livsstil ödmjuka och varma till sättet, det är ett snobberi på ett avslappnat sätt... Alltså kan du rabbla upp, är du intresserad av en viss sorts musik, ska du helst kunna name-droppa dem, men det räcker med att kunna bara digga det så möts man. Det är den kulturen som jag tycker om. Du får vara som du är.” (Tea)

Vi kommer senare in på om det är någonting som de trivs mindre bra med i Stockholm. Något som både Annika och Tea beskriver är att de saknar närheten till naturen och att fördelarna med storstaden som alla valmöjligheter, utbud och det höga tempot också har en baksida.

”Någonting som jag saknar och som jag tror att var och en skulle önska är den här närheten till naturen. Och det tror jag man gör oftast när man bor i en storstad...[...] Och ett lugnare tempo och det känns som man kan ge tid till en lugnare livsstil som också tillåter att ta dig lite mera tid att ta dig till naturen... Den är inte så avlägsen att det blir ett projekt. Det känns som att det blir ett projekt här.” (Tea)

Annika menar visserligen att Stockholm är en vacker stad, men att hon på sommarhalvåret kan känna en längtan till landet och naturen. Hon berättar att hon har ett torp i Sörmland och genom det har ganska bra möjligheter att åka ut till landet på helger när hon önskar. Trots att det bara är en timme med bil utanför Stockholm krävs det dock en del planering. Annika beskriver att det märks att Stockholms befolkning

har ökat på senare år, då det blivit längre köer ut och in från staden vid vissa tidpunkter och att detta kräver en större planering för att ta bilen till stugan.

”Det är nog oavsett om man kommer från landet som jag, eller om man är född och uppvuxen i Stockholm så tror jag att även de som är födda och uppvuxna här har nästan lika mycket liksom längtan efter naturen och efter ett ställe där det är tyst och vackert.[...] Baksidan av allting som är bra är ju att detta stora utbud förutsätter ju att det finns väldigt mycket människor och då måste man ju om man vill gå på den där teatern eller föreställningen bestämma sig väldigt långt i förväg. Man måste vara så planerande och tänka tre veckor framåt i tiden... och det tycker jag är lite jobbigt[...] ”Och det är ju någonting som bara märks mer och mer i och med att Stockholm växer så enormt mycket och samma sak det här om man vill åka till landet i Sörmland, helger på vår och höst – sent fredagkväll då är det köer. En söndageftermiddag då man vill åka tillbaka till staden är det köer... eh... och det är nog det absolut värsta jag vet, att sitta i en bilkö! Det finns ingenting jag tycker så himla illa om och då måste man planera...[...]det känns mer och mer begränsande. För det är verkligen något man märker. Det blir värre och värre och det är inte underligt, eftersom Stockholm växer med 30 000 personer per år eller någonting sånt.” (Annika)

Annika säger sig komma lite närmare naturen bland annat genom sin stuga på landet. När jag frågar Tea om hon gör något för att fylla det tomrum som hon menar att staden inte kan ge henne berättar hon att det har känts viktigare att göra något åt det sen hon fick sin dotter. Det blev då viktigare att försöka hitta en lägenhet som inte bara var omgiven av asfalt och betong och att det fanns en lättare anknytning till naturen. De valde sin lägenhet på Södermalm på grund av den fantastiska innergården. Tea såg även möjligheten att ta tag i det som hon beskriver att hon velat göra länge, att börja odla vilket hon hållit på med nu lite drygt ett år.

”På senare tid har jag börjat tänka mycket mer, och det är sen lillan kom[...]Det är ju förstås att jag börjat odla lite grann, eeh framförallt att se att det växer och att hon får vattna dem och faktiskt se att saker överlever. Att se glädjen i att det växer sig starkare och större... Ingen snygg innergård eller någonting, mitt i asfalten där det inte växte någonting så för oss var det jätteviktigt att ha en fantastisk innergård som var barnvänlig och som var grön eller att man hade en stor terrass. Att man hade en grön bit i all den här asfalten. Att det finns en lätt anknytning till naturen. Anledningen att vi valde den här lägenheten är ju just att den hade en sån fantastisk innergård. Sandlådor och en liten odlingslåda hade den och lite sådana här röda och svartavinbär och någon hade planterat ut jordgubbar och potatis och jag kände bara att shit vad häftigt! (Tea)

Annika berättar att även hon odlat en del sen hon flyttade till Stockholm. När hon flyttade till staden och till sin första lägenhet på Södermalm hade hon en god vän som hade en attraktiv kolonilott i Tantolunden inte så långt därifrån. Hon frågade om Annika ville delta. De blev då tre som delade på lotten. Jag frågade vad den främsta anledningen var till att hon började odla och hon beskrev bland annat att det är något som tillhör hennes liv från barndomen och ger henne ro. Själva produkterna beskriver hon som mindre viktiga.

”Jag tror att den främsta anledningen är just det där att det känns som någonting som hör till mitt liv lite. Jag har alltid odlat eller haft odlingar liksom precis inpå mig och så det blir ju så om man är uppvuxen på en bondgård å väldigt mycket kretsar kring det å oh nu är det dags att sätta potatisen och nu är det dags att slå höet och oj nu är det dåligt väder och nu kan vi inte göra det och det och det känns lite som att det hör till mitt liv. Att jag väldigt gärna vill ha det för att jag känner mig hemma med det och jag gillar just det här med att så och sätta och rensa ogräs och sådär och så det är nog egentligen ett viktigare skäl än att det är trevligt få egna grönsaker eller

att det är trevligt att plocka sina egna hallon, vilket också är ett plus naturligt vis – men jag tror att det är själva odlandet som sådant som jag egentligen är mest road av.” (Annika)

Att vara fler att dela på en odlingslott har sina fördelar. Dels att deltagarna kan dela på det praktiska ansvaret vid ojämnt engagemang och tidstillgång och dels den sociala biten som faktiskt uppstår som ett rent incitament till odlandet eller som en positiv bieffekt. Dels spontana möten med odlingsgruppen eller andra odlare i koloniområdet eller mer planerande arrangemang som skördefest. Annika beskriver det så här:

”Jag var nog den som var mest intresserad av liksom det här med att odla, jag tycker det är trevligt, och jag är van med det och jag har liksom gjort det i hela mitt liv[...]det här med att peta ner frön i marken och jag tycker det är avkopplande att rensa ogräs fast inte en hel dag då utan en stund och man tänker bra medan man gör det.[...]och det är något trevligt att samlas kring också, ehm vi hade skördefest varje höst då. Där det från början var så att vi bara hade sånt som vi hade odlat på kolonilotten ehm, grönsaker i olika varianter, potatisgratäng och nån grönsaksröra åå till efterrätt hade vi kanske färska hallon och glass å hallonsylt å våfflor och nånting sånt. Sen utvecklade vi det hela lite att det inte skulle vara så strikta längre och bara saker vi hade odlat, men det var väldigt trevligt med den här skördefesten i alla fall.” (Annika)

Av olika anledningar rann det första koloniprojektet ut i sanden på grund av bristande engagemang, andra intressen, för stor arbetsbörda och att det växte igen över somrarna. Annika, som var den som var mest intresserad och initiativtagande i själva odlingen, tog upp frågan om det var någon som verkligen var intresserad av att ha kvar lotten och de beslutade tillsammans att säga upp den. Annika berättar vidare att hon senare blev tillfrågad att vara delaktig i en mindre kolonilott i Aspudden med två vänner, varav en miljövetare som är mycket kunnig i odlande. Då tackade hon ja. Att den var liten och lättskött var då avgörande. Annika påpekar att det blir mycket resande i jobbet och att det då är skönt att de alltid finns någon annan som kan gå dit och vattna och rensa lite, att dela på jobbet helt enkelt och att engagera sig lagom.

Att engagera sig lagom är något som även Tea påpekar är viktigt. Det ska ge energi. Själva produkten är inte jätteviktig för henne heller, utan mer känslan att se saker växa och att andra tillskriver värde i det hon gör. Hon berättar med lätt road ton att någon plockade upp den potatis hon planterade förra året.

”Jag känner det att jag måste engagera mig till den nivån att jag inte blir irriterad om någonting går sönder eller någon snor mina potatisar[...] jag tycker samtidigt att det är lite kul för att det visar också att det uppskattas och att det faktiskt finns ett värde i egenodlade potatisar[...]att jag ska se en rolig grej i det än att jag lägger ner hela min soul och hjärta i det och så blir det bara någonting negativt av det. Det ska bara ge mig lust och energi.” (Tea)

Tea menar att det i odlingen också finns värde i det att det som hon planterat består. Att odlingen blir ett spår av henne själv även om hon skulle välja att flytta.

”Jag tänkte på det också att gud vad kul att kunna plantera något på den här innegården och sen om vi flyttar härifrån så är det någonting som är bestående där, och att det kommer att finnas traces av mig av någonting, faktiskt... Alltså någonting som faktiskt är bestående efter en och som är lite större än en själv, och som kan lämna såhär konkreta positiva spår efter en, faktiskt, det är det som lockar också.” (Tea)

Min vän, hon köpte ett hus[...] och hon insåg att det enda som får henne att må riktigt riktigt bra, det är att sköta om trädgården! Så hon har ju också... vi är väldigt mycket i samma utveckling. Hon har sagt exakt samma som jag söker och hon kände så här frid och fröjd och hon lägger ner väldigt mycket tid åt just sin trädgård, flytta plantor hit och dit och odla och det är också av samma anledning tror jag också delvis att hon känner sig stressad, och jag känner mig också stressad och det är ändå, man behöver någonting som får en att slappna av och tänka på annat och bara andas och beröra och tror jag faktiskt att vi har konstaterat för både henne och mig att det handlar om att se någonting växa... (Tea)

Tankarna och minnena från barndomen med naturen nära är något som både Annika och Tea också nämner som en del i varför de vill odla idag. Annika har genom sin uppväxt på en bondgård haft anpassning efter väder och årstidernas växlingar som ett stående inslag i vardagen. Tea hade när hon bodde i Sarajevo, som visserligen även där innebar ett liv i en storstad, en nära relation med sina släktingar som tillsammans brukade åka upp i bergen.

"Nästan varje helg så var vi uppe i bergen och hade en gemenskap med familjen och nära släktingar. Helt otroligt, huset var inte ens färdigbyggt ordentligt utan det var verkligen såhär att vi brukade grilla och vara utanför och åka skidor och plocka bär och med äldre släktingar också och jättehärligt[...]. De hade en annan inställning och att jag vill ge en sådan uppväxt till min dotter." (Tea)

Tea har ingen direkt erfarenhet av odling, men erfarenhet av natur som hon utvecklat ovan, ger henne vilja att söka kunskap. Hon brukade besöka sin farmors balkong och när hon tänker på det beskriver hon att det finns en saknad efter den trygghet och positiv energi som det gav henne. Hennes farmor har varit en stor inspirationskälla för henne.

"Min farmor som jag älskade oerhört, hon hade en fantastisk balkong. Alla sorters växter. Där tror jag kanske också varit en saknad tillbaks till en slags melankoli och trygghet och jag tror att det har etsat sig fast som en otroligt positiv och skön känsla i kroppen som är ovärderlig tror jag. Speciellt när man växer upp så det är också en sån grej som har triggat av, den känslan." (Tea)

Jag frågar hur Tea söker efter annan kunskap hon behöver i odlingen, om hon till exempel använder internet där det finns en uppsjö av information att hämta. Hon förklarar att hon gjorde det när hon började odla men att hon fått lite annan syn på det idag. Då hennes jobb innebär mycket arbete vid datorn vill hon skilja på jobbet och odlingen som hör fritiden till. Tidningar och farmors gamla böcker känns mer äkta.

"Det är faktiskt något jag kommit underfund med för två veckor sen, den där informationen känns inte tillräcklig, känns inte äkta, känns inte avslappnad... att söka den kunskapen på nätet känns nästan som ett jobbprojekt alltså jag behöver någonting som jag kan slappna av med, som känns mer äkta, och då insåg jag, ja just det böcker! Och tidningar. Så jag har köpt min första trädgårdstidning i veckan och jag bara åh, hmm, ja det var ju trevligt! Alltså faktiskt.. har planer på att starta en bok med alla sånahär frön och så som jag odlar och skriva ner. Så det känns ju lite som såndär scrap booking, trevlig, så jag söker någonting som är mera ÄKTA. Det här det jag jobbar med fast fashion och den här platta datorskärmen och något mer levande och jag tror att det är det. Jag har nu rensat farmors hus och hon har böcker om mat, natur och kultur och böcker om odling och så. [...] det finns ju så otroligt mycket gammal kunskap! "(Tea)

Varken Tea eller Annika har självförsörjning som mål med sin odling. Tea beskriver att hon har haft tankarna ditåt men att det inte finns förutsättningar på det sättet som hon odlar idag.

"Jag känner att det är lite långt taget för mig, jag skulle vilja det faktiskt men för att jag skulle kunna genomföra det måste jag känna att det här är 100 procent mitt för det finns ju fortfarande det hur mycket tid jag än lägger ner i innergården så är ju det fortfarande inte mitt jag får fortfarande tänka att åh hoppas någon inte tar sönder det..." (Tea)

I och med att de odlar livsmedel kan jag ana att det finns ett intresse för mat i allmänhet. Jag frågar om de lägger mycket tankar på den mat de köper, ursprung och märkningar och så vidare.

"Ja en del, det gör jag... Ja men sådär med att köpa ekologiska produkter och gärna även rättvisemärkta när det finns va. Och att jag [...] jag menar jag verkligen vill äta eller tycker att det är gott med alla dessa produkter som finns med en massa tillsatser med alla såna här e- och vad det nu står för." (Annika)

"På senare tid har jag börjat tänka mycket mer, och Det är sen lillan kom att jag tycker att det är så mycket gifter[...] överallt redan som det är så att om man kan dra ner på gifter i maten genom att köpa ekologiskt och närodlat, eller kravmärkt och så vidare jag försöker faktiskt att göra det, men min okunskap och mitt intresse ändå begränsas till en bekvämlighet. Det som jag råkar få reda på[...] det är ingenting jag söker kunskapen om för det kräver så mycket tid..." (Tea)

Tea har tidigare, innan hon flyttade till Stockholm, varit engagerad i miljöfrågor, varit vegetarian, velat äta hälsosamt och så vidare men dessa upphörde när hon flyttade till Stockholm. Dottern har väckt hennes intresse igen att engagera sig. Dock mer anpassat till det liv hon lever nu. Hon och hennes vänner brukar ha långa diskussioner om miljö och mat över middagar och de påverkar varandra mycket. Hennes sätt att engagera sig idag är att odla och hon menar att hon måste källsortera.

"Jag tänker på det mycket mer sen lillen kom. Jag har när jag var yngre varit aktiv i agenda 21 och mer miljövänligt tjafs. Och var med i miljögrupp i gymnasiet. Varit vegetarian och skulle äta hälsosamt och hit och dit och sen flyttade jag till Stockholm.[...]Jag måste källsortera. Det är svårt att källsortera där jag bor. Vårdelöst. Måste gå 10 minuter till källsorteringen. Jag tycker absolut att det borde finnas en källsortering...[...] grejen är den att man vill ju påverka! Jag tycker väldigt mycket, men det är ju totalt meningslöst." (Tea)

Jag frågar Annika hur hon ser på framtidens förutsättningar för att odla i Stockholm. Hon menar att det är många som säger att de är avundsjuka på henne för att hon har en kolonilott och har en längtan efter naturen på något sätt och kanske även en gemenskap. Tea påpekar svårigheten med att få tag på en kolonilott och att de till och med går i arv.

"Jag tror att det är väldigt många som vill odla i alla fall, helt säkert, sen är det ju en helt annan sak om det ges möjligheter. Just det här att staden växer mer och mer, jag ser hur det ser ut i Aspudden, där jag har bott i det här laget i 20 år, att alla, eller inte alla, men väldigt många små parkområden eller gröna små plättar i bebyggelsen bebyggs nu, så att det blir mindre och mindre utrymme att odla på..." (Annika)

Annika betonar igen glädjen i den gemenskap en får genom att ha en kolonilott...

”Det är något man kan samlas kring och man då är, nu är vi ju tre på den här kolonilotten som jag är med på nu, eh ja då träffas vi där om det är fint väder och har fika med sig och jobbar lite och sitter och pratar lite och sådär.[...]Och ibland så utbyter man liksom lite plantor, och så jag har lite mycket av det här, varsågod att ta, med liksom fleråriga blommor och sådär. Men sen träffar man även dem som har lotter lite längre fram jag menar ibland går man en sväng liksom bara för att kolla vad andra odlar och sådär men det kanske inte blir så jätteofta. Men man har också gemensamma städdagar och har man ett koloniområde så har de som har lotter då ett antagande att hålla området i ordning och även kanter och om man har stängsel runt området som vi har att det inte växer väldigt mycket ogräs där och så. Då har man ett par städ och gåingar mellan kolonilotterna. Och då har man ett antal gemensamma städdagar per år, en på våren och en på hösten. Och då träffar man ju även andra och man brukar äta eller vi brukar äta tillsammans liksom när man är klar med jobbet och grilla korv och någon tar med sig potatissallad och sådär. Så det gör man.” (Annika)

Fler deltagare i kolonilotten hade Annika dock inte velat vara. Det hade bara lett till komplikationer i planering, orsakat missförstånd och tagit för mycket energi från själva odlandet, vilket trots allt är den största anledningen till att hon deltar.

”Jag tror att det är ganska svårt att vara så mycket mer än tre. Vi var faktiskt det i en period i min förra kolonilott och på något sätt så blev ändå slutsatsen om jag drar mig till minnes nu att – nej det funkade inte att vara mer än tre. För det blev för komplicerat att planera och för mycket utrymme för missförstånd och för mycket utrymme föra att alla litade på att någon annan skulle göra det som behövde göras, så att vi kom fram till att mer än 3, det skulle man inte vara. Och jag tror att det gäller så lite grann att det blir en för stor apparat och då tröttnar man... så att det, jag tror, jag skulle inte tycka att det var mödan värt att vara med i en odling om man var ett dussin personer eller 20 stycken för jag skulle bara känna, nääääej det tar för mycket energi att planera och dela upp vem som ska göra vad. men det kanske går att hitta något vettigt sätt som inte jag kommer på... men nej spontant tycker jag att det skulle bli för komplicerat.” (Annika)

På frågan om hur Tea ser på framtiden svarar hon att hon ser sig bo kvar i Stockholm under liknande förhållanden.

”Det finns en otrolig fördel med lägenhet och stadsliv, pulsen eller närheten till saker och ting så nej jag tror att både Claes och jag känner att vi är lägenhetsmänniskor, jag tror att vi har hittat vår lilla plats som just har både och. Så att jag ser om 10 år framåt så tror jag att jag bor där jag bor.” (Tea)

Analys – individuell odling

Trots att de intervjuade skiljer sig åt i ålder, erfarenheter och bakgrund är det mycket som förenar Annika och Tea. De är båda välutbildade och framgångsrika inom sina yrkesområden och engagerar sig och får stimulans genom sina arbeten. De har också liknande uppfattning om vad de uppskattar med att bo i Stockholm. Det är bland annat det stora utbudet av kulturaktiviteter och alla möjligheter som erbjuds i staden. Tea uppskattar storstadspulsen och strömmen av nya impulser. Ingen av dem har några planer på att flytta från Stockholm. De har båda sina bostäder på Söder och det är mest på Södermalm som de rör sig. Det är där i den småskaliga atmosfären som de trivs och där som stora delar av deras sociala umgängeskrets finns. Trots att de har ett rikt och stimulerande yrkes- och socialt liv med vänner och familj, så känner de ett behov av att ”stoppa ner frön i jorden” på kolonilotten eller på innergården.

Ingen av dem är stockholmare från början utan har flyttat in i vuxen ålder, Annika från landsbygd i Sverige och Tea från storstad utanför Sverige. Under de 25 år som Annika bott i Stockholm har hon tack vare vänner fått tillgång till kolonilottar i attraktivt läge. För Tea har det varit svårare att utnyttja alla möjligheter som erbjuds, som att åka ut till skärgården eller få tillgång till en kolonilott, genom att hon inte har denna anknytning.

Både Annika och Tea beskriver planerandet som en begränsande faktor; att närheten till naturen blir ett projekt och inte är något som naturligt finns runt knuten. Då de lever ett hektiskt vardagsliv är närheten till odlingen en förutsättning för att kunna praktisera odlandet.

Att odla kan vara ett sätt att fylla rummet där de bor med ytterligare mening och stärka känslan för platsen där de bor. De skapar sig en ny hembygd på Söder. Det sker genom att de själva, genom odlingen, påverkar sin boendemiljö. Det är också där de mesta aktiviteterna sker, såsom middagar med vänner. Kontinuitet skapas i tillvaron genom att det de odlar och planterar finns kvar oavsett om de själva väljer att flytta. Tea beskriver att denna känsla vill hon föra vidare till sin dotter.

Båda anser att odlingen skall ge dem energi och fylla livet med ytterligare mening som inte uppnås genom de andra praktikerna i vardagslivet. Tea beskriver hur odlingen för henne nästan får en metafysisk betydelse och en högre innerbörd än henne själv genom det hon odlar. Detta stämmer överens med det som Melucci menar, att det metafysiska gått förlorat i samhällets fokusering på mät- och verifierbarhet och att alternativa praktiker söks för att fylla det eventuella tomrummet (Melucci: 73-75). En viktig del i odlandet är också gemenskapen, som Annika anser är ett viktigt mervärde. Det innebär att dela aktiviteten med någon, att byta plantor, att dela på engagemang och ansvar.

Odlingen blir en skön kontrast till deras yrkesarbeten. Det är också viktigt att få göra någonting med händerna, se saker växa och vara en del av årstidernas växlingar.

Annika och Tea har olika bakgrund och anknytning till odling, men känner båda att odlandet skapar en kontinuitet till barndom, släkt och vänner. Genom att läsa de böcker om odling som farmodern använde eller att hämta potatis från föräldragården så knyts banden till barndomen och släkten. Tea vill inte använda internet för kunskapsinhämtning, vilket kan ses som ett avståndstagande från mängden av information och goda råd som finns att hämta där. Att sitta vid datorn liknar alltför mycket yrkesarbetet och det vill hon komma bort ifrån med odlingen. Böckerna känns mer äkta. Tea vill också återskapa den positiva känslan av trygghet och välbefinnande som hon kände under barndomens besök hos farmodern genom odlingen. Tea erinrar sig farmoderns balkongodling och när hon nu i vuxen ålder kommer på hur mycket hon uppskattade det är detta något hon på nytt vill tillföra sitt liv och ge sin dotter. (Giddens: 98-104)

Ett annat uttryck för ett sätt att odla i staden som skiljer sig från Annika och Teas mer individuella odlingsformer är projekten *Trädgård på spåret* vid Skanstull i Stockholm och *Matparken* i Gottsunda, Uppsala.

Trädgård på spåret

Trädgård på spåret är en kollektiv odlingsgemenskap och en ideell förening som startade våren 2012. Trädgården är en urban odling som byggs upp på det gamla spårområdet vid Eriksdal på Södermalm. Trädgård på spåret är en odlingsgemenskap startad av initiativtagare, med bakgrund i bland annat arkitektur och varumärkesutveckling, med inspiration från en mobil odling i Berlin (Prinzessinnengärten) och en urban odling på ett gammalt spår i New York (High Line Park).

Enligt deras hemsida är projektet ett initiativ för att skapa en social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet i området och Stockholm. De beskriver att de vill vara den del av en *grön metropol trend*, det vill säga att;

”[...]Jicke-platser (gamla industri- trafikområden, hustak etc.) används för trädgårdsprojekt som

- skapar ett mervärde för kringboende och förmedlar växt- och odlingskunskap (social hållbarhet),
- bidrar till stadens biodiversitet och skapar en känsla för livsmedlens värde (ekologisk hållbarhet),
- blir attraktiva miljöer för ”jordnära” forskning och marknader för gröna produkter/idéer (ekonomisk hållbarhet).”⁵

Den ideella föreningen har som mål att 1. teckna avtal med Stockholms stad, 2. planera, bygga och underhålla trädgården, 3. etablera olika verksamheter (t.ex. kafé, marknad, restaurangservice, events) i samarbete med partners och 4. utveckla ett grönt framtidsperspektiv för området. Avsikten är att trädgården skall vara öppen för alla, inte bara medlemmar i föreningen, och att all odling, som är helt ekologisk och endast gäller livsmedel, skörd och vattning ska ske och ägas gemensamt.

”Kunskap om grönsaker och odling är viktigt för en miljö- och hälsomedveten livsstil (när man upplever hur livsmedel blir till, förstår man också deras värde); staden behöver ett nav för gröna idéer och ”jordnära” forskning.”⁶

”Stockholm saknar utrymme för ”urban aktivitet” som i andra storstäder (e.g. Köpenhamn, Amsterdam, New York, Berlin, Helsingfors); spårområdet är en inspirerande icke-plats där någonting annorlunda kan växa... .. scen för nya gröna koncept och produkter. [...]det borde vara lättare att skaffa fina gröna hem och arbetsplatser respektive att odla själv. Den urbana odlingsstanken ska sprida sig: det finns ett behov av en plats där du hittar både software (kunskap) och hardware (jord, frön/växter, lådor)”⁷

Jag får tillfälle att prata med en av deltagarna. Hon är landskapsarkitekt och fick höra om trädgården genom sin pojkvän som känner en av initiativtagarna till projektet. Hon kom in i projektet ett par veckor efter start. Jag frågar vad det är som lockar

⁵ http://www.pasparet.org/ps/download/TRADGARD_PA_SPARET_web.pdf (2012-05-13)

⁶ Ibid (2012-05-13)

⁷ Ibid (2012-05-13)

henne och hon berättar att trots att hon har ett fullspäckt arbetsschema gärna vill komma till spåret.

”Jag vet inte, dels är det gemenskapen, man bygger upp någonting från grunden. Men... att det är så många frivilliga som kommer hit och bara och vill förbättra sin närmiljö och det tycker jag är väldigt kul... Hela maj är planerad! Jag har jättemycket att göra! – men du känner ändå att det här är viktigt? JA! Det här prioriterar man.” (Anna, landskapsarkitekt)

När jag frågar om hon har vänner som deltar så svarar säger hon att de vänner hon frågat inte säger att de har tid och att det gemensamma inte lockar alla.

”Vi kommer och typ fikar i sommar! Man skrämmer bort lite folk faktiskt i och med att man inte får sin egen odlingslott och att allt är gemensamt, men jag tycker att det är ju det som gjorde att jag verkligen började göra det här.” (Anna, landskapsarkitekt)

Jag frågar vidare om hon tror att många hellre skulle vilja ha en kolonilott om möjligheten fanns. Hon tror att en del kanske skulle vilja ha det men att detta är ett bra alternativ och att många deltar på grund av den sociala gemenskapen.

Projektet har uppmärksammats i flera medier och i ett inslag i SVT:s regionala nyheter säger en av grundarna att projektet även har ambition att påverka de som planerar staden:

”Det ska vara en liten tankeställare till dem som planerar stadens utformning, att det kan finnas grönområden som inte är parker”⁸

Matparken

”I Matparken kan du lära dig grunderna i ekologisk grönsaksodling samtidigt som du odlar dina egna grönsaker på plats. Vi börjar i mars med utforska utbudet av fröer och avslutar med en gemensam skördefest i början av hösten.”⁹

Matparken är ett odlingsprojekt i Gottsunda, en stadsdel i Uppsala, där projektet fått tillstånd från kommunen att odla. Projektet började år 2009 och består av en ideell och en ekonomisk förening där den förstnämnda har det främsta ansvaret för Matparken. Målen med projektet beskrivs enligt hemsidan vara att:

- *”Öka intresset för ekologisk trädgårdsodling.*
- *Öka tillgängligheten till lokalt producerade livsmedel.*
- *Bidra till meningsfull sysselsättning för de som deltar i verksamheten.*
- *Bidra till en fördjupad diskussion om hållbar livsmedelsproduktion.*
- *Bidra till nya möten och integration mellan människor i olika åldrar och olika kulturer.*
- *Bidra till en ökad livskvalité, hälsa och välmående”¹⁰*

---

⁸ <http://svt.se/nyheter/regionalt/abc/odling-pa-spåret> (2012-05-18)

⁹ <http://matparken.se/> (2012-05-10)

¹⁰ <http://matparken.se/index.php/foreningen/78-valkommen-om-matparken/83> (2012-05-10)

En förutsättning för att delta i Matparkens odling är att göra det i en grupp. Projektet bygger på att odlingen sker i mindre kollektiv som cirkulerar mellan odlingslotterna. Just nu finns fyra olika odlingskollektiv och de som vill delta får antingen anmäla sig som en grupp eller bli inplacerad i en redan befintlig odlingsgrupp. En av initiativtagarna beskriver det med road ton som att ”vi tvingar på folk gemenskapen och nätverken.” (*Seminarierepresentant och initiativtagare till Matparken*) Skörden delas sen upp efter förtjänst. Deltagarna beskriver demokrati som en viktig del i processen.

De sociala aspekterna i projektet är en viktig del av ideologin och detta ligger till grund för idén om kollektivlotter. En del av Matparkens vision är att inte bara vara en plats för odling utan vara en knypunkt för olika sociala verksamheter.

”Odlingarna och omgivningarna är gestaltade så att de fungerar för flera verksamheter samtidigt. I trädgården finns gemensamma samlingsplatser för fest och vardag. För den som bara vill ta det lugnt och vila finns rum för avskildhet, gångstigar och lummiga sittplatset, både i den odlade delen och i små avstickare in i den angränsande naturen.”¹¹

Matparken har deltagare i olika åldrar och med olika bakgrund och anordnar bland annat kurser och studiecirkel och kurser i annat som rör livsmedel som ”kurser i brödbakning, mjölkstyrning, konservering, lära om medicinalväxter och att göra eget örtte.”¹² Gottsunda är en av Uppsalas invandrartäta stadsdelar och en integration finns med som en viktig del i visionen. Deltagarna menar att det går att dra stor nytta av människors olika bakgrund och kunskaper vilket är en stor fördel med odlingen menar de. ”Vi gör gemensamt och lär oss tillsammans” säger en av representanterna på seminariet. De har tidigare haft egna kolonilotter, men tycker att en av fördelarna med en kollektivlott är att det krävs mindre tid trots en större odlingsyta. En av kvinnorna säger att det är ”skönt att göra saker tillsammans och att kunna odla sitt husbehov utan att slita ihjäl sig.” (*Ibid*) Att det är en kollektivodling med många engagerade gör dock att det krävs lite mer planering på grund av ojämnt engagemang. De menar dock att flexibilitet och spontanitet kan vara bra.

”Tillsammans vill vi skapa en större, sammanhängande köksträdgård och samtidigt göra husbehovsodlingen roligare, effektivare och mer flexibel genom att skala upp och samarbeta.” (*Ibid*)

Bakom initiativet beskriver kvinnorna att det finns ett politiskt engagemang och en vilja och att här är man verksam. *Man gör det för att man brinner för det, egentligen lättare att handla på Ica... (Ibid)* En av kvinnorna nämner att *-man är pressad från så många olika håll i samhället... (Ibid)* och att det här är en bra kontrast till det.

”Alla ska ha möjlighet att utvecklas tillsammans med andra, få nya kunskaper och upplevelser. Att vara med i en kurs eller cirkel kan dessutom vara första steget ut ur isolering eller sjukdom.”¹³

---

¹¹ <http://matparken.se/index.php/var-vision> (2012-05-14)

¹² *Ibid* (2012-05-14)

¹³ <http://matparken.se/index.php/studiecirkel> (2012-05-10)

De vill se en förändring i livsmedelsproduktionen och konsumtionen och reflektioner kring hållbarhet och hälsa tas upp.

Analys – kollektiv odling

Gemensamt för de båda kollektivodlingarna är den kollektiva gemenskapen som är en förutsättning för att driva odlingarna. Alla resurser och det som odlas ägs gemensamt och beslut rörande odlingarna fattas också gemensamt. Eftersom alla krafter är ideella är deltagarnas engagemang en avgörande omständighet för att hålla projekteten igång. För detta krävs att de praktiserande tror på idén och att odlandet skapar ett mervärde för var och en. En förutsättning för detta är att deltagarna kontinuerligt kommunicerar med varandra och kommer överens om gemensamma mål och hur de ska uppnås. (Melucci 1990)

I Trädgård på spåret samlas deltagarna varje tisdag, på trappan bredvid spåret, för att gå igenom vad som har gjorts och diskutera idéer som uppkommit under veckan. Det som förenar Trädgård på spåret och Matparken är att deltagarna har olika mål för sin odling och olika resurser att tillföra. Det kan handla om att några vill lära sig mer om odling, andra vill vara delaktiga i något som sker i närområdet, individerna kan vilja delta av ideologiska skäl, eller bara för den sociala gemenskapens skull. För att driva odlingarna och att hålla kvar deltagarnas engagemang krävs en dialog och tillitsskapande miljö. Det gäller även att ta reda på vilka som kan tänkas ha värdefulla kontakter, som kan sponsra med redskap, jord eller marknadsföring. Genom att odlingarna kräver en fortlöpande dialog kan ett gemensamt identitetsskapande uppstå, medvetet eller omedvetet. Deltagarna skapar gemensamt ett rum som kontinuerligt fylls med innehåll och som också är avsikten med de båda kollektivodlingarna. Med det menas inte att odlingen är det enda deltagarna formar sin personliga identitet kring, utan en av många möjliga identiteter som de skapar i sina liv.

Övriga gemensamma nämnare för Trädgård på spåret och Matparken är en vision om att bidra till att skapa en förändrad syn på mat och livsmedel och att de ser en potential i att integrera odling även i storstaden. *”Vi vill förändra odlingssegregationen och föra in lantbruket i staden”* (Ordförande, Trädgård på spåret i DN 2012-05-31).

Båda odlingarna har samarbete med utbildningsinstanser och en ambition att få med sig deltagare i alla åldrar, från barn till universitetsstuderande, och äldre. Ett av målen är att dela med sig av sina föreställningar, värden och normer och skapa gröna rum i staden. Att odla något ätbart kan även ses som en gemensam symbol, som förstärker kopplingen mellan naturen och kropp och hälsa. Andra aspekter de vill påverka är stadsplanerna, bland annat i Stockholm och den förtätning av bebyggelsen som pågår där, vilket gör att de gröna rummen och odlingsmöjligheterna minskar. De förespråkar därför att fler oväntade platser kan användas till att skapa rum för odling.

Det som skiljer de båda kollektivodlingarna åt är deltagarnas bakgrund och förutsättningar, vilket också i viss utsträckning påverkat inriktningarna. De flesta av Trädgård på spårets deltagare utgörs av välutbildad medelklass och bor i området på Söder. Flertalet är också födda i Sverige med undantag för de två initiativtagarna som kommer från Tyskland, men de är väl integrerade i Stockholm och på Söder. Att många är välutbildade och har kontaktnät inom områden, som kan bidra till sponsorer, har bidragit till den mediala uppmärksamheten, trots att odlingen är relativt nystartat.

Matparken i Gottsunda, som bygger på olika roterande kollektivlotter, är en mer heterogen grupp och består av deltagare med olika nationaliteter och åldrar. Integration är en viktig del av visionen. Matparken har inte fått lika stor uppmärksamhet i media och den mesta tiden och engagemanget har istället ägnats åt själva odlingen och att arrangera gemensamma aktiviteter. De har dock haft samarbete med kommunen och Studiefrämjandet, men har inte kunnat generera lika stora ekonomiska medel eller andra resurser till odlingen. Men detta har dock påverkat innovationsförmågan i positiv riktning. De har fått lita på och tagit tillvara deltagarnas egna resurser och idéer.

Byggemenskaper

Den 14 april 2012 deltog jag i ett seminarium som Föreningen för byggemenskaper höll i Björkhagens ekoby, strax söder om Stockholms centrum. Personer med olika bakgrund¹⁴ och ålder¹⁵ deltog och en rundvandring gjordes i området. I pausen såldes ekologiskt kaffe och surdegsbröd, som bakats av seminarievärdens familj. Alla deltagare fick presentera sig och berätta varför de hade anmält sig till seminariet.

Att genomföra ett byggemenskapsprojekt är ett större åtagande, såväl ekonomiskt som tidsmässigt, än att delta i ett stadsodlingsprojekt. Bakgrunden och drivkrafterna kan vara likartade, som att söka gemenskap och odlingen kan, som två av informanterna beskriver, vara en önskad delpraktik till byggemenskapen. Byggemenskaper definieras som;

*"En byggemenskap är en grupp av människor som i egen regi och utifrån sina egna ambitioner tillsammans planerar, låter bygga och använder en byggnad."*¹⁶

---

¹⁴ Såsom en representant från Polyföreningen som på deras hemsida definierar som följer *"Polyföreningen verkar inom Sverige för att möjliggöra verksamheter för människor som lever i icke-monogama kärleksrelationer, eller motsätter sig att leva efter ett levnadssätt som strävar efter mono-normativitet, bland annat som juridisk och administrativ front för diverse verksamheter. Våra nuvarande största mål är att aktivt arbeta för att synliggöra vårt sätt att leva, samt skapa utrymme för att underlätta detta levnadssätt genom förändring av samhällsbilden hos myndigheter och makthavare."* (<http://polyforeningen.org/> 2012-06-01)

¹⁵ Bland annat representanter från ett kollektivt seniorboende i Trosa, barnfamiljer intresserade i frågan och en ung kvinna som presenterade sig som *aktiv miljöpartist* och var intresserad av denna form att organisera sitt boende.

¹⁶ <http://byggemenskap.se/material/om-byggemenskaper.pdf> (2012-06-01)

Engagemang och uthållighet är viktiga faktorer i genomförandet av en byggemenskap, då processen från idé till praktik kan vara lång. Som tidigare beskrivits i odling i staden, kan byggemenskaper anta många olika former och de inblandade kan ha olika mål och medel i deltagandet. Tanken är att deltagarna själva är med och påverkar boendets utformning, vilket innebär att varje projekt blir unikt.

Föreningen för byggemenskaper ”[...]har ambition att bli ett nationellt forum för kunskapsuppbyggnad, rådgivning och ”match-making”. Vi vill vara ett stöd för främst byggemenskaper men också kommuner och konsultföretag som arbetar med gemenskapsprojekt”. I en rapport beskrivs hur deltagare och samhälle kan påverka byggemenskapsprojekt.

”Identifikation med byggnad och omgivning[...]Bostaden är en viktig del av de flesta människors liv och vardag. Att själv ha varit med och forma sitt eget boende kan skapa stolthet och därmed stark tillhörighet och ägarskap.”¹⁷

”Man lär känna sina framtida grannar tidigt, redan ett par år innan inflyttning. Man kan helt eller delvis välja sina grannar.[...] Skapar ett socialt kitt som ökar tryggheten och stabiliteten i huset/området, man känner varandra. Man kan bo med de som delar samma intresse eller inriktning på boendet[...]Kan bidra till den sociala stabiliteten i en stadsdel, ev. med följden att ensamhet och utanförskap begränsas liksom risken för brott, många har koll.”¹⁸

Liksom för Tea och Annika i sitt odlade, kan deltagande i en byggemenskap vara uttryck för en önskan att stärka identiteten med platsen/lokaliteten där människorna bor. I en byggemenskap skapas nya band. Det sker dels genom utformningen av boendet men än mer om en kollektiv boende utformas. Genom att ge boendet namn som Ekoby eller Lagnö seniorboende (som kollektivboendet i Trosa kallas), blir det en symbol för något gemensamt. Att byggemenskapen i Björkhagen har valt att kalla området för en ekoby får den därmed anknytning till liknande projekt i andra områden, såsom Håga ekoby i Uppsala. På en fråga bekräftades detta av en av de drivande i Björkhagen och som menade att de hade inspirerats av andra liknande projekt.

”Ekoby heter det på grund av att vi vill leva ekologiskt och andra runt omkring som heter det. Ingen direkt självförsörjningstanke bakom det men visst... många som bor här har kolonilotter i närheten.[...] vi har mycket fokus på miljölösningar.” (Nils, Arkitekt boende i ekoby)

Det finns en tydlig inriktning att prova alternativa lösningar för ett hållbart boende. Ett exempel var Björkhagens ekoby och det avloppssystem som köptes in för att särskilja urinen. Tanken var att sälja den som gödningsmedel. I verkligheten blev det istället så att de boende får betala för att en bonde hämtar urinen och sedan sprida den på sin åker. Exemplet visar ändå att människor har idéer och vill prova alternativa lösningar. Vid seminariet deltog en representant från HSB¹⁹ med intresse för alternativa boendelösningar, som såg behov av att föra in nya idéer i verksamheten.

---

¹⁷ <http://byggemenskap.se/material/rapportbyggemenskaper.pdf> (2012-06-06)

¹⁸ Ibid (2012-06-06)

¹⁹ Sveriges största bostadskooperation - <http://www.hsb.se/omhsb> (2012-06-03)

De boende i Björkhagens ekoby är, som deltagarna i Trädgård på spåret, en relativt homogen grupp. Majoriteten är välutbildad medelklass och är barnfamiljer. Yrkesgruppen arkitekter är överrepresenterad. Av de 44 hus som byggdes år 1990 har bara sex bytt ägare. Eftersom priset vid försäljningarna varit högt har det påverkat vilka som haft råd att flytta in.

Alla har haft olika roller i planerandet av ekobyn. Arkitekterna hade en framträdande och ledande roll i processen. Detta gör, som Nils beskriver, att alla har många åsikter om hur ”byns” utveckling skall se ut. Han beskriver dock att den som engagerar sig mest också får mest att säga till om.

”De som engagerar sig mest får mest inflytande.[...] Det bor ju många arkitekter här och det betyder många viljor. Det blir lite segt att fatta alla beslut med långbänk ibland...” (Nils)

En av seminariedeltagarna kommer från ett kollektivboende i Trosa. Där var önskemålen och individernas bakgrund lite annorlunda. Grundarna bodde först 25 år i Stockholm innan de flyttade ihop till ett filmarkollektiv utanför staden. De ville bort från stressen och opersonligheten och hade en längtan efter att odla och att ha djur och under inflytande av den gröna vågen bestämde de sig för att starta ett kollektivboende utanför Stockholm. De delar också en politisk ideologi och har bland annat politisk dokumentärfilm som yrke liksom tanken om självförsörjning genom sitt odlande.

Bakgrunden att påverka sitt eget boende är dock gemensam. Ekologisk odling, gemensamma middagar och ett dagiskooperativ är något som de inblandade delar. Gemensamma middagar är även något som Nils berättar att boendegemenskapen i Björkhagen brukar anordna.

”Man lär känna sina framtida grannar tidigt, redan ett par år innan inflyttning. Man kan helt eller delvis välja sina grannar.[...] Skapar ett socialt kitt som ökar tryggheten och stabiliteten i huset/området, man känner varandra. Man kan bo med de som delar samma intresse eller inriktning på boendet[...]Kan bidra till den sociala stabiliteten i en stadsdel, ev. med följden att ensamhet och utanförskap begränsas liksom risken för brott, många har koll”²⁰

Analys byggemenskaper

Byggemenskaper bidrar till att skapa trygghet och att känna gemenskap i ett boende som de själva varit med och påverkat. Att bygga något gemensamt kräver en dialog, handling och att gemensamma mål för projektet sätts upp. Att ett ”vi” formas under genomförandet kan ses som en, om inte skäl till initiativet, så en positiv bieffekt, och en kollektiv identitet tillsammans med de andra i boendet. Oavsett om det kollektiva ingår i boendet, eller om individer går ihop för att skapa andra funktioner i sitt boende, knyts en kollektiv identitet till den gemensamma handlingen.

---

²⁰ <http://byggemenskap.se/material/rapportbyggemenskaper.pdf> (2012-06-01)

Ekologi och miljötänkande ingår i de byggemenskaper som jag har studerat men är inte en självklarhet för alla byggemenskaper. Att samlas i en byggemenskap kan vara en reaktion på bostadsmarknadens likriktning, segregation och kostnadsutveckling och göra det möjligt för människor med olika ekonomisk bakgrund, men liknande önskemål att gå samman och forma sitt boende.

Att Ekobyn i Björkhagen bjuder in föreningen för byggemenskaper att hålla ett seminarium där och visar runt i området, till och med inne i sitt hem, kan ses som en symbol för att det är något de boende i området är stolta över. Att kollektivboendet i Lagnö även har startat ett dagiskooperativ med samma bakomliggande ideologi om närhet till natur och att föräldrarna deltar i verksamheten är också ett uttryck för en vilja tro på sin vision och viljan att lära ut och föra den vidare.²¹

4. Diskussion och slutsats

Ur empirin redovisas nedan en sammanställning över storstadslivets upplevda för- och nackdelar. Nackdelarna med att bo i storstaden kan kompenseras på olika sätt. Odlingen och det alternativa boendet kan ses som ett sådant sätt. Istället för att flytta från det som upplevs som nackdelar med storstadslivet, som trots allt har många fördelar, kan en kombination av den traditionella föreställningen om lantlighet och staden praktiseras. Då kan en upplevelse av det bästa av två världar uppnås. Det urbana möter det rurala i en ”rurban livsstil”.

LIVET I EN STORSTAD	
<i>Fördelar</i>	<i>Nackdelar</i>
Där jobben finns	Rotlöshet
Händelsernas centrum (kultur, nattliv, flygplats osv)	Individualisering
Attraktiva utbildningar	Brist på sammanhang
Status	Brist på kontinuitet
Ekonomi	Avsaknad av mening
Utbud av varor och tjänster	Omänsklig miljö, betong
Infrastruktur	Riskmedvetande utan att kunna påverka
	Stress

Min empiri om boende respektive odling och med anknytning till en svensk storstad visar på ett antal gemensamma faktorer. De sammanfattas i nedanstående punkter och kan ses som uttryck för nya behov av ursprunglighet och gemenskap i en allt mer individualiserad storstadsmiljö.

- Längtan efter närhet till naturen
- Ifrågasättande av rådande samhällssystem
- Återta kontrollen över sitt liv/identitet
- Det bästa av två världar – en känsla av småskalighet i en storstad
- Meningsskapande
  - Engagemang

²¹ http://www.lagnobarn.se/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=8 (2012-05-29)

- Delta i en gemenskap
- Kontinuitet/släktband

Gemensamt för exemplen i empirin är en föreställning om det småskaliga och en önskan att skapa sig oaser, rum i storstadsmiljön att fylla med vardagsmening. För Tea och Annika handlar det om att stärka känslan för den egna hembygden och för Björkhagen att skapa sig en helt ny by. Att driva en odling mitt i staden kan också ses som ett uttryck för samma önskan. Odlingen blir som ett rum att själv skapa sin kunskapsbas och erfarenheter kring och att genom den kollektiva handlingen byta erfarenheter och kunskap med andra. Tea beskriver det som att få lära sig i egen takt och bortom exponering för råd och tillrättalagdheter och att få utgå från farmodernas gamla böcker.

Gemensamt för samtliga deltagare är också önskan att återta kontrollen över vissa delar av sina liv genom att odla eller att forma sitt boende eller en kombination av dessa. Initiativen kan vara ett uttryck för en önskan om en förändrad samhällsstruktur, med ändrade boendenormer och hur stadens ytor ska användas. Det kan också beskrivas som en konflikt med byggföretagens likriktade bostadsbyggande och höga bostadspriser och en reaktion mot förtätningen av staden på bekostnad av grönområden. Motparten är de samhällsinstitutioner som exploaterar och förtätar staden och de som tjänar pengar på de boende.

Melucci menar att när förändringssökande individer hittar andra med liknande intressen kan de också upptäcka fördelarna med att genomföra handlingen kollektivt (Melucci: 74). Det stämmer väl överens med mina kollektiva exempel i empirin. Genom att samlas kring ett gemensamt intresse eller ha liknande visioner, som Trädgård på spåret, Matparken och de båda bygggemenskaperna skapas en större potential för mobilisering och genomslag i samhället.

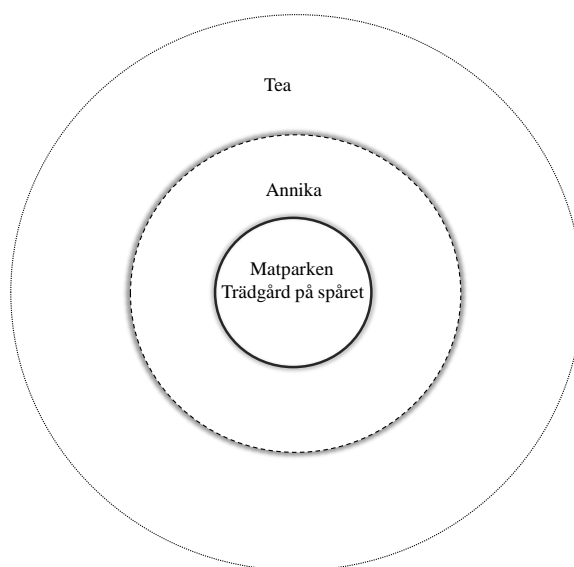
Med enstaka projekt kan det vara svårt att få till stånd en samhällsförändring. Genom samarbete med andra liknande projekt eller via erfarenhetsspridning som sker genom Föreningen för bygggemenskaper kan man lättare möta hinder och motgångar. Med hjälp av nätverkssamarbeten, och förenande och underlättande instanser som ovan, finns förutsättningar för fler lyckade initiativ. De kan fungera som en förenad kraft, eller en social rörelse om man så vill, att påverka samhällsutvecklingen. Fler vill se alternativa lösningar i storstaden och genom att det redan finns initiativ kan det påverka fler individer att förändra sina liv i önskad riktning. Att de båda kollektivodlingarna och kollektivboendet i Trosa vill sprida sin vision och ideologi genom medial uppmärksamhet, studiecirkel eller utbildningsverksamhet är också av betydelse för en förändring.

Ett rum fritt från kontroll och förtryck, som odlingen och en boendegemenskap kan vara, är något som Melucci beskriver som en förutsättning för att den kollektiva identitet, som empirins exempel ger uttryck för, ska kunna skapas.

Huruvida dagens sociala rörelser övergått till en ickepolitisk rörelse är jag tveksam till. Även om självförverkligande och meningskapande kan ses som något personligt och är en viktig utgångspunkt för deltagarna i empirin finns både ideologi och politik i bakgrunden. Att verka för samhällsförändring är i högsta grad politik. Om det även är en reaktion mot det som Giddens beskriver som storstadssamhällets individualisering, är det också en politisk handling.

Den kollektiva handlingen är, enligt Melucci, utgångspunkten för en social rörelse. Denna handling finns närvarande i alla de kollektiva initiativ jag gjort nedslag i men även hos Annika, som tillhör en kolonilottsförening. Teas odlande är i dagsläget på en tämligen individuell nivå, men hon har en önskan att engagera grannar vilket ger uttryck för en kollektiv strävan. Tea och Annika kan beskrivas som en del av den mer osynliga nivå som Melucci beskriver, som praktiserande av en liknande utopi men på ett mer individuellt plan. De har liknande engagemang, men inte samma tydliga koppling till en kollektiv handling eller gemenskap som exempelvis Matparken eller Trädgård på spåret. Sammantaget kan dock uttrycken sägas vara olika fragment av samma önskan att finna alternativa lösningar för ett mer miljömässigt och etiskt hållbart liv i staden. Uttrycken förenas i rurbanismen där byggemenskaperna, Matparken och Trädgård på spåret förenklat representerar den mest organiserade inre kärnan; Annika är organiserad, men befinner sig utanför den inre kärnan och Tea tillhör en mindre organiserad del av rörelsen. Gränserna mellan nivåerna är inte givna eller definierade utan flyter ihop. Även människor som inte anser sig tillhöra rörelsen kan påverkas av dess idéer och måste förhålla sig till dem.

Nedan visas en schematisk bild över det beskrivna med exemplen från odling.

22

---

²² Schematisk bild av rurbanismens olika deltagandenivåer med exempel från odling.

Deltagarna i både odling och byggemskaper i Stockholmsområdet, tillhör en relativt homogen grupp människor. De är välutbildade, medelklass och relativt välbetalda och integrerade i samhället. I Matparken är gruppen mer heterogen, men gemensamt för alla deltagare är att de vill fylla rummet där de bor med större mening och koppla till natur.

Om detta redan har potential att bli en social rörelse, eller praktiskt taget redan är en del eller en förlängning av en befintlig miljörörelse, får framtiden utvisa. Det som Alberto Melucci beskriver, och som ska vara närvarande för att betraktas som en ny social rörelse, det vill säga den kollektiva handlingen, gemenskapen, engagemanget och identiteten finns där, men uttrycken spretar. Kanske är det just det som gör det till en rörelse av idag. Rurbanismen är inte en rörelse begränsad till Sverige, utan är en global företeelse. I Sverige är den en relativt ny företeelse men har troligtvis en potential att växa sig starkare. Om inte Sverige drabbas av ekonomisk kris, massarbetslöshet etcetera tror jag att dessa alternativa uttryck kommer att bli en integrerad del av den framtida samhällsbilden. Kriser kan å andra sidan leda till att alternativa lösningar blir aktuella och nödvändiga. Det kan till och med leda till att rörelsen förstärks och fler människor ansluter sig alternativt formar nya rörelser.

Källförteckning

Tryckta källor

Beck, Ulrich 2000: *Risksamhället. På väg mot en annan modernitet*. Göteborg: Daidalos AB.

Durkheim, Emile: 1968. *Själv mordet*. Uppsala. Argos Förlags AB.

Giddens, Anthony 1996: *Modernitetens följder*. Lund: Studentlitteratur.

Hampton, Norman: 1993. *Upplysningen. En analys av dess attityder och värden*. Stockholm. Symposion.

Hobsbawm, Eric J.: 1979. *Revolutionens tidsålder*. Stockholm. Tiden.

Melucci, Alberto 1991: *Nomader i nuet. "Sociala rörelser och individuella behov i dagens samhälle"*. Göteborg: Daidalos AB.

Mokyr, Joel: 2009. *The Enlightened Economy. Britain and the Industrial Revolution 1700-1850*. New York. Penguin Books.

Svensson, Torsten; Teorell, Jan 2007: *Att fråga och att svara: "Samhällsvetenskaplig metod"*. Stockholm: Författarna och Liber AB

Thörn, Håkan: *Rörelser i det moderna. Politik, modernitet och kollektiv identitet i Europa 1789-1989*. Falun. Tiden Athena.

Tidningsartiklar och TV

DN 2012-05-31: "Riktiga bönder" imponeras av hipsterodlarna".
<http://www.dn.se/pa-stan/riktiga-bonder-imponeras-av-hipsterodlarna>

SVT 2012-05-15: "Odling på spåret".
<http://svt.se/nyheter/regionalt/abc/odling-pa-sparet>

Källström, Eva, "Dags att få hela Sverige att funka", Tidningen Land 2012: 23, ledare

Internet

Befolkningsstatistik – Statistiska centralbyråns hemsida.

URL: www.scb.se

http://www.scb.se/Pages/TableAndChart____290734.aspx. Hämtad: 2012-05-12

http://www.scb.se/Statistik/BE/BE0101/2010A01L/Inrikes_omflyttning.pdf Hämtad: 2012-06-12

Capital region of Berlin-Brandenburg. Berlin stads hemsida. Hämtad: 2012-06-04
<http://gl.berlin-brandenburg.de/hauptstadtregion/index.en.html>

Matparken- Gottsundas hemsida

URL: <http://matparken.se>

<http://matparken.se/index.php/var-vision>. Hämtad: 2012-05-14

<http://matparken.se/index.php/studiecirkel>. Hämtad: 2012-05-10

<http://matparken.se/index.php/foreningen/78-valkommen-om-matparken/83> Hämtad: 2012-05-10

Prinzessinengärtens hemsida. Hämtad: 2012-05-13

<http://prinzessinnengarten.net/>

Svenska polyföreningens hemsida

<http://polyforeningen.org/> Hämtad: 2012-06-01

The high lines hemsida. Hämtad: 2012-05-15

<http://thehighline.org/>

Trädgård på spårets hemsida

URL: www.pasparet.org

http://www.pasparet.org/ps/download/TRADGARD_PA_SPARET_web.pdf.

Hämtad: 2012-05-13